

SỬ THI ÉNÉIDE (BÀI 6)

THI HÀO VIRGILE (70 – 19 trước JC)

KIỆT TÁC VĂN CHƯƠNG

THỜI ĐẾ QUỐC LA MÃ

NHẤT UYÊN PHẠM TRỌNG CHÁNH

Tiến Sĩ Khoa Học Giáo Dục Viện Đại Học Paris Sorbonne

Giới thiệu, chuyển ngữ thơ song thất lục bát và chú thích

THI CA KHÚC VI

ÉNÉE DU HÀNH ĐỊA NGỤC

Gió thổi đưa đoàn thuyền Énée đến bờ biển Cumes. Énée đến đền Apollon cầu thần và gặp gỡ Sibylle nữ tế tự và giữ rìng Averne trước cửa Địa Ngục. Nguồn gốc đền thờ và ghi chú trên cánh cửa. Énée hỏi, Sibylle lên đồng thần trả lời bảo đảm có thể định cư tại Latium. Énée muốn du hành xuống Địa Ngục gặp cha Anchise, Sibylle bảo trước tiên phải hái cành vàng, đem chôn cùng với người vừa chết và tế vật cúng sinh. Tang lễ Misène, khám phá ra cành vàng, lễ tế thần Địa Ngục. Sibylle dẫn Énée trong cuộc hành trình.

Xuống Địa Ngục, nơi Vùng Chờ Đợi gặp Charon và các linh hồn còn lang thang. Gặp Palinure. Achéron đưa thuyền đến Cerbère nơi các linh hồn đang chờ đợi Phán Xét : Trẻ con, người tự tử, nạn nhân của tình yêu như Didon, nạn nhân chiến tranh Hy Lạp và Troie, những kẻ chết trước thành Troie. Nói chuyện với Deiphobe.

Con đường rẽ làm hai : bên trái đường cho kẻ phạm tội, hỏi tội bởi Rhadamanthe, nhục hình vĩnh viễn nơi nhóm này, đền tội nơi nhóm khác. Người du hành đi con đường bên phải, Énée đặt cành vàng nơi cửa Proserphine, vợ Thần Địa Ngục và đi vào với Sibylle nơi Champs Élysée gặp Orphée với Musée dẫn đến gặp cha Anchise. Gặp gỡ cha con, Énée ngạc nhiên sự kích động các linh hồn đông đảo. Đó là linh hồn những kẻ sẽ đầu thai trở về mặt đất, Anchise giải thích cho con các giai đoạn thanh lọc linh hồn. Rồi dẫn đến một ngọn đồi, nơi đó Énée có thể thấy những linh hồn sẽ làm nên lịch sử La Mã, từ vua đầu tiên Abée đến Auguste và tất cả viễn kiến vinh quang của thanh niên Marcellus. Anchise giảng cho Énée nhiệm vụ tức thì để chinh phục. Ông dẫn Énée và Sibylle đến cửa Giác Mộng : cửa Sừng và cửa Ngà, họ ra cửa Ngà và trở lại giữa thế giới con người, Énée trở về với các chiến thuyền.

Thi ca khúc VI. Énée du hành Địa Ngục. Virgile đã mô tả một Siêu hình học về Linh hồn thời Đế Quốc La Mã khác biệt hoàn toàn với Siêu hình học Thiên Chúa Giáo ngày nay phủ nhận hoàn toàn việc tái sinh của linh hồn. Tái sinh (réincarnation) là sự trở về xác thịt của linh hồn. Người chết có một linh hồn không vật thể và cá nhân, có nhiều tên gọi: Âme, Subtence vitale, Conscience individuelle, énergie, esprit.) Người sau khi chết trở về trong một thân thể khác (người, thú vật, cây cỏ). Sự tái sinh tìm thấy trong các tôn giáo, triết học từ thời Cổ Đại Hy Lạp, tái sinh có trong Pythagore, Empédode, Platon và Orphisme. Tái sinh có trong Ai Cập Cổ Đại, Phi Châu Nam Sa mạc Sahara, tại Viễn Đông là vấn đề trung tâm của Hidouisme, Jaïnisme, Bouddhisme, Sikhisme, Yezidisme.

Trong Énéide, sau khi chết, thi thể phải được chôn cất, biểu tượng cắt đứt với người sống, mới được Charon chấp nhận đưa đò qua sông Achéron. Nếu thi thể không được chôn cất hồn người phải đợi một trăm năm mới có thể qua được. Trường hợp Palinure, xác trôi trên biển nếu dân Vélia không vớt xác chôn cất đắp cho một nấm mồ. Bên kia bờ sông các linh hồn khác phải còn chờ đợi :

hồn người tự tử, chết trước số phận, trẻ con chết tuổi nhỏ, những hồn bị vu cáo và xử tử oan, hồn người chết vì tai nạn dữ dội, vì chiến tranh, chết vì tình yêu.. Tất cả các linh hồn đó còn quá quyến luyến với thân thể nên cần được phán xét.. Các linh hồn bị phán xét bởi Minos và đưa đến con đường bên trái Tartare để thanh lọc, xử tội.. hay bởi đường bên phải đến Thiên Đường (Champs Élysées). Sự thanh lọc tiếp tục ngay cả tại Champs Élysées trong thời gian dài vì những lớp như bản bám sâu cần phải xoá. Sau ngàn năm thanh lọc hồn được gọi tái sinh, được cho uống nước sông Léthé, để quên đi quá khứ.

Virgile khi viết thi ca khúc này chịu nhiều ảnh hưởng bởi Homère trong Odyssée, Ulysse vào Địa Ngục thăm hồn mẹ, cửa sừng và cửa gà trong giấc mơ của Pénélope khi Ulysse trở về hóa trang thành gã ăn mày. 15 thế kỷ sau Virgile ảnh hưởng đến Dante trong Thần Khúc La Divine Comédie. Dante đã chia thành ba quyển Địa Ngục, Tĩnh Thổ và Thiên Đường. Cả Virgile và Dante đều có nói trường hợp linh hồn biến thành cây bên nấm mộ, biết đau đớn và chảy máu khi cây bị cắt đứt.. Tại Việt Nam chuyện Mục Liên Thanh Đề (tác giả khuất danh) cũng nói đến Địa Ngục. Thế kỷ 19. Nguyễn Du đã viết Chiêu hồn thập loại chúng sinh và trong Truyện Kiều, Khi Thúc Sinh tương Kiều đã chết, nhờ đồng bóng lên đồng đi tìm Kiều trong cõi Địa Ngục. Thật thú vị để nghiên cứu văn chương từ văn học Việt Nam đến văn học Hy Lạp, Đế Quốc La Mã, Dante nước Ý về đề tài Địa Ngục.

Chàng Énée mắt buồn đắm lệ,
 Cho đoàn thuyền cập bến tự do.
 Họ cập bến đảo Cumes*
 Eubée thuộc địa biển bờ Égée.
 Mũi thuyền hướng ra khơi sắp sẵn,
 Không thả neo cắm chặt con thuyền.
 Thuyền cong cập bến một bên,
 Một đoàn trai trẻ nhanh chân xuống bờ.
 Hespérie, kẻ tìm đá lửa,
 Người xuyên rừng săn kiếm thú hoang. 10
 Đi tìm nguồn suối nước trong.
 Những gì thiết thực phải cần tìm ra.
 Trong lúc đó Énée trèo lên đỉnh,
 Nơi quản cai thần chủ Apollon.
 Tìm kiếm nơi chốn yên bình,
 Sibylle nữ tế kiêu căng xa người.
 Thần Délos truyền qua tế tự,
 Tư tưởng và ý chí mai sau.
 Đến rừng Hécate* nhanh mau,
 Dưới mái vòm rộng đền cao dát vàng. 20
 Người kể chuyện Dédale* trốn thoát,
 Vương quốc Minos nhờ cánh bay nhanh.
 Tung trời đến cõi giá băng,
 Vùng Hùng Tinh hiện nhẹ nhàng đến nơi.
 Đây đài điện Chalcis* mới dựng,
 Điện thờ thần Phébus* huy hoàng.
 Nơi đây Androgée* tử vong,
 Một dũng sĩ đã thắng toàn Athéniens.*
 Và con cháu Cécrops bị kết án,
 Để trả nợ này, mỗi năm giao nộp thay*. 30
 Ôi đau thương bảy chàng trai,
 Trai trẻ rút thẻ rủi may số phận.

Đất Gnosse* bên kia ngọn sóng.
 Pasiphaé với bò mộng giao hoan.
 Lẫn lộn người thú sinh con,
 Minotaure khủng khiếp tâm hồn đắm mê.
 Nơi xây dựng công trình danh tiếng,
 Ngõ gạch chịt chằng, giam quái vật luôn luôn.
 Dedale thương xót công nương,
 Sợi dây tình ái* dẫn đường đến nơi. 40
 Ôi Icare *giúp cha xây dựng,
 Cho đau thương voi nổi hận sâu.
 Hai lần tung cánh bay cao,
 Là lần cánh sập tan nào, rụng rơi.
 Ôi chàng đã quên lời cha căn dặn.
 Bay trong không gần quá mặt trời.
 Các chàng Troyens đến nơi.
 Ngắm nhìn khắp chốn chao ôi diệu kỳ.
 Nếu Achate dẫn đường không báo,
 Hécate* và tế tự thần Phébus cản ngăn. 50
 Déiphobè, con gái Glaucus tâu vua :
 « Chẳng phải là lúc say sưa ngắm nhìn.
 Đây là lúc phải cần cúng tế,
 Bày bò tơ, bày cừ mới hai năm. »
 Lời nhắc nhở nói vừa xong,
 (Vội vàng chuẩn bị thi hành lệnh thiêng).
 Gọi tất cả Troyens vào hậu điện,
 Sườn đồi Cumes nơi đèo mở góc vuông.
 Nơi đây dẫn đến trăm đường,
 Trăm hướng chẳng thoát mắt nhìn Sibylle. 60
 Trước ngưỡng cửa tế tự thần thét lớn,
 Đã qua đây nên hỏi thần trời.
 Hỏi thần định mệnh tương lai,
 Và thần sẽ nói lệnh lời thực thi.
 Bà thay đổi, làn da sắc mặt,
 Đầu tóc như dựng ngược trên đầu.
 Miệng hơi dòn dập thở mau,
 Trái tim mạnh mẽ thét gào như điên.
 Bà thét lớn như siêu nhân lên tiếng nói,
 Hơi thở như gàn gửi với thần. 70
 « Không nên chậm trễ cầu thần. »
 « Troyen Énée!» Bà nói : «Sao còn chậm chi.»
 Trước cánh cửa đền thần mở rộng,
 Không cần gõ chi cổng đã mở to.
 Lời nói bà vừa cất cao,
 Cái lạnh băng giá thấu vào tận xương.
 Dân Troyens cung vua thành kính,
 Mở rộng tay cùng khấn lời cầu :
 «Phebus thương xót dân Troie.
 Dẫn mũi tên Pâris trúng vào tử vong, 80
 Gót chân Achille*, cháu vua Éaque,
 Dưới sự dẫn dắt ngài bao biển trải qua,
 Đến Masyle xứ hẻo lánh xa,
 Đến đồng xanh cạnh bên bờ sông Syrthes.

Chúng tôi đến bờ Italie đó,
 Vận mệnh thành Troie đeo đuổi tận nơi đây.
 Xót thương cho dân tộc Pergame.
 Số phần định mệnh bảo toàn tương lai.
 Cầu các Thần, các Nữ thần toàn thể,
 Đã chở che cho thành quách Ilion. 90
 Dardanie dân tộc vinh quang. »
 Tế tự đáng kính chỉ đường tương lai.
 (Báo đê quốc ngày mai xây dựng)
 Định cư Latium cho dân tộc Troyens,
 Thần Pénates lưu lạc, Ilion,
 Từ lâu phiêu bồng khắp trong đất trời.
 Ta sẽ dựng ngôi đền cẩm thạch trắng,
 Cho Phébus và Hécate kính sùng.
 Lập ngày Phébus tế thần,
 Trước các đài điện trong vương quốc này. 100
 Ta truyền người lời phán truyền thần bảo,
 Bí mật số phần dân tộc của người,
 Ta chọn những điều tốt thời,
 Cho các tế tự cùng nơi tế thần.
 Không giao câu sấm truyền cho lá,
 Sẽ tung quay hỗn loạn, gió nhanh bay,
 Hãy hát chính người hôm nay. »
 Và rồi chấm dứt lời say im lìm.
 Lúc Sibylle phán lời Thần Phébus.
 Cũng như người tế tửu Thần Say. 110
 Đồng bóng như mộng cuồng quay,
 Lắc lư lòng ngực, mạnh thay sức thần.
 Dáng mệt nhọc miệng sùi bọt mép,
 Sức thần mạnh cuồng khiến ngã lăn quay.
 Một trăm cửa lớn đền xây,
 Bông dung bật mở, sức lay gió luồng.
 Mang trong không, tiếng trả lời nữ tế,
 Rằng: « Hỡi người, đã hết gian nan,
 Hiểm nguy trên biển sóng ngàn,
 Đất bằng lại xây bao đường hiểm nguy. 120
 Người dân Troie về Lavinium* vương quốc,
 Bao nỗi lo mong ước đến đây,
 Chiến tranh thật khủng khiếp thay.
 Bên bờ sông Tibre đầm đầy máu tuôn.
 Như Simois*, như sông Xanthe* không thiếu.
 Trại Dorien, nơi Latinium, Achille thứ hai* sinh.
 Cũng là con của nữ thần,
 Junon giận dữ chẳng cùng Troyens,
 Sẽ đi theo khắp nơi khắp chốn,
 Làm mọi người thất vọng dân Italie. 130
 Chốn nơi nào cầu khẩn đi,
 Nơi người sẽ đến dựng xây kinh thành.
 Chủ đích lớn cho Troyens đó,
 Người sẽ còn một vị phu nhân,
 Công nương trinh tiết tuyệt trần,
 Và người chẳng nhượng cuộc tranh địch thù.

Kẻ thù phải đối đầu dững cảm,
 Chóng đối người hưởng thụ gia tài.
 Con đường mở bước lên ngôi,
 Khó mà nghĩ đến như Hy Lạp thời mở ra.» 140
 Cũng lời sấm Sibylle de Cumes nói,
 Thét găm lên báo bí mật hiểm nguy.
 Phủ khăn màn tối tắm dày,
 Thần Apollon động lắc lay thân mình.
 Rời lời như trở vào lồng ngực,
 Sau khi như mê sáng ba hoa,
 Miệng sùi bọt mép ngã sa.
 Anh hùng Troyen chợt thốt ra đôi lời:
 «Những thử thách vẫn còn chờ đợi,
 Ôi trình nung, điều mới chẳng đợi chờ, 150
 Tôi tiên liệu từ trước giờ,
 Mong thần ân huệ kính nhờ phước ân.
 Đợi nơi đây cổng vua Địa Ngục,
 Đêm tối đen con thuyền Achéron*.
 Tôi muốn hạnh phúc được nhìn,
 Người cha đã khuất dáng hình hiện ra.
 Hãy chỉ tôi con đường đi đến,
 Để mở ra cánh cửa thiêng liêng,
 Trái qua hỏa ngục tối tăm,
 Đôi vai tôi gánh gian nan kẻ thù. 160
 Với các bạn đồng hành giúp sức,
 Qua sóng ngàn, nguy khó biển, trời.
 Tôi sẽ gánh chịu nơi tôi,
 Dù cho yếu đuối, dù mai sức già.
 Cũng còn nữa với người tôi muốn biết,
 Cầu khẩn lời trước ngưỡng cửa đền ngài,
 Hãy còn đau xót thương thôi.
 Tình cha con có giúp đời cho nhau. »
 Lời hư ảo của thần qua Hécate,
 Muốn giữ mình rừng Averne thiêng liêng, 170
 Nếu thật sự Orphée* tìm,
 Mang hồn của vợ bằng trong cung đàn.
 Cung đàn Thrace với dây hòa điệu,
 Pollux mua cho em, khi cái chết đến phần,
 Đi qua trời thăm bao lần,
 Chờ Thésée với số phần Alcide.
 Và tôi cùng từ Jupiter giòng giống.»
 Khẩn cầu, Énée dang tay trước điện thần.
 Nữ tế tự trả lời rằng:
 « Troyen, con của công thần Anchise, 180
 Sinh từ huyết thống thần ngự trị,
 Sẽ dễ dàng xuống Averne viếng thăm.
 Chón Pluton ngày đêm tối đen,
 Sẽ về lại cõi người trần ánh dương.
 Ấy là công việc làm gian khó,
 Chỉ vài người Jupiter thưởng đặc ân.
 Đạo đức đã thấu trời xanh,
 Con thần, người xứng đặc ân cao dày.

Khu rừng chiếm không gian ngăn cách,
 Và dòng sông Styx nước đen ngòm. 190
 Do người khát vọng lớn hơn
 Qua hai lần, bóng tối dòng Styx đen.
 Thấy hai lần chôn Tartare tằm tối,
 Sửa soạn mình thử thách gian truân,
 Điều cần quan trọng phải làm,
 Trong rừng rậm rạp dấu cành cây thiêng.
 Lá bằng vàng và cọng cây mềm dẻo,
 Danh hiến dâng thần mẫu cõi Diêm Vương.
 Cành cây che chở lối đường,
 Và thung lũng tối, khắp miền bóng đêm. 200
 Không thể nào vào ra địa ngục,
 Nếu không cành cây lá bằng vàng.
 Dâng thần ngục mẫu Proserpine,
 Tất yếu người phải kính cung dâng ngài.
 Bè cành vàng, cành vàng khác mọc,
 Lá phủ đầy lông lánh thiên kim.
 Hãy tìm ra ngược mắt lên,
 Một khi đã thấy kính cung hái về.
 Theo nghi lễ sẽ trở thành ngoan ngoãn,
 Không khó nhọc gì vì số phận đã về người. 210
 Việc đi về không sức nơi người,
 Hồn bay đi lại đến nơi tận cùng.
 Kiếm sắt cứng cũng không làm hồn đứt,
 Chưa hết đâu, thi thể một bạn bè*,
 Vô hồn nằm chết trên bờ,
 Than ôi! người tự bao giờ lãng quên.
 Một thi thể thay cả đoàn thuyền gặp nạn,
 Người hỏi ra nơi ngưỡng cửa đợi chờ.
 Chết vì xa nước bỏ vợ,
 Tấm lòng mang đến tận mồ nạn nhân.» 220
 Tể con cừ đen, lễ nghi chấm dứt,
 Không còn nhìn bóng Styx, rừng thiêng.
 Vương quốc không có người trần.
 Tể tự mím chặt môi thâm lặng im.
 Énée mặt u buồn nhìn xuống đất,
 Phận người trần riêng biết chuyện thần trao,
 Achate trung thành đi theo,
 Bên chàng mà cũng chẳng nào biết hay.
 Lúc cả hai thời gian dài trao đổi,
 Chàng dẫn đo, không biết sự tình. 230
 Ai người bạn chết bờ sông,
 Thân chưa chôn cất, lời truyền Sibylle?
 Nhưng vừa đến tận nơi khô ráo,
 Thấy bên bờ sông nước, Misène*,
 Nạn nhân cái chết dữ hung,
 Ấy Misène, con của vị thần Éole.
 Lam công việc giúp mọi người trong chiến trận,
 Thổi kèn đồng đánh thức buổi ban mai,
 Đã từng hầu cạnh Hector,
 Bên chàng truyền lệnh, chăm lo chiến trường. 240

Tay lệnh kèn và tay thanh lao nhọn,
 Khi con vua Priam bị giết bởi Achille,
 Về cùng Énée trung quân,
 Trai qua bao cuộc chiến công bên chàng.
 Trên chiếc thuyền bập bênh sóng vỗ,
 Cầu các thần giúp đỡ trên đường.
 Sợ ganh ghét các Triton*,
 Thừa cơ đẩy giữa đá ngầm sóng cao.
 Chung vây quanh thuyền chàng gằm thét,
 Tiếng kêu to xúc động Énée. 250
 Vội vàng theo lệnh Sibylle,
 Chát chông dàn hỏa củi thành bàn thiêng,
 Họ đi sâu vào rừng cổ,
 Nơi sống sinh sâu thẳm thú hoang,
 Cội thông già cỗi ngã nghiêng,
 Rừng vang tiếng búa một đoàn đốn cây.
 Đẩy thân cây xuống bên sườn núi,
 Cho thân cây theo dốc núi xuống đồng.
 Énée chỉ huy thợ rừng,
 Mỗi người dụng cụ cũng cùng giống nhau. 260
 Nhưng lòng chàng trông rừng buồn bã,
 Khi nhìn khu rừng quá bao la,
 « Thật là khó khăn cho ta,
 Tìm sao cho được đâu ra cây vàng.
 Lời Sibylle đi tìm thật khó!,
 Ôi Misene, có thật cho người.»
 Énée vừa nói dứt lời,
 Bò câu đáp xuống một đôi trước chàng.
 Từ trời xanh nhẹ nhàng trên thềm cỏ,
 Là loài chim tín hiệu mẹ nữ thần. 270
 Énée vui nổi hân hoan,
 Hai tay chàng vội đưa lên khăn cầu :
 « Mẹ Vénus cho chim dẫn đường đã tới,
 Từ không trung dẫn bước chân con,
 Hướng đến rừng già thiêng liêng,
 Đất rừng quý báu nảy sinh cây vàng.
 Mẹ Vénus giúp con khi khốn khó,
 Chẳng bỏ con trong lo lắng phân vân. »
 Nói rồi chàng đứng lặng im,
 Quan sát dấu hiệu hướng chim đi về. 280
 Chàng thấy chúng mổ ăn trên cỏ,
 Và tung bay lên gần gũi tầm nhìn,
 Dẫn chàng Averne khu rừng,
 Chúng chợt dừng lại và cùng tung bay.
 Lao vút nhanh lên trời xanh trong sáng.
 Rồi đậu trên cây đứng cạnh bên,
 Cây cành rục rở bằng vàng,
 Cây cành lóng lánh chói chang ánh trời.
 Như người ở trong mùa đông trông thấy.
 Giữa khu rừng lạnh lẽo giá băng. 290
 Cây cành lạ lùng vô cùng,
 Phủ đầy cành lá trông không thể ngờ.

Bao chung quanh thân cây, tròn trịa,
 Những trái màu như nghề óng vàng.
 Xum xuê cành lá thiên kim,
 Hiện ra trước mắt chẳng tìm đâu xa.
 Cành óng ả trong gió đưa nhè nhẹ,
 Énée theo lời, vội hái tức thì.
 Mang cành thông dong ra đi,
 Đến nơi đền của Sibylle cúng thần. 300
 Trong lúc đó dân Troie trên bến,
 Khóc thương Misène giây phút cuối cùng,
 Một giàn củi đã chất chồng,
 Gỗ thông đầy nhựa với cành cây sên.
 Trang trí hai bên lá cành rậm rạp,
 Phía trước giàn một cây bách lễ tang.
 Các vũ khí treo trang hoàng,
 Kê thì nấu nước sôi đồng đun sôi.
 Lau thân thể Misène lạnh giá,
 Và tẩm hương thơm khắp quanh người. 310
 Đặt lên giường lễ tang rồi,
 Mọi người than khóc lòng thời tiếc thương.
 Đặt cạnh bên áo quần người chết,
 Đặt giường trên giàn củi chất cao.
 Mọi người mặt rử buồn hiu,
 Đi sau ngọn đuốc, tục thờ tổ tiên.
 Đốt tất cả vật dâng cúng lễ,
 Đốt theo cùng con vật tế sinh.
 Dâng hương và đốt hương trầm.
 Dầu lại tẩm tưới đến tàn lễ thôi. 320
 Khi tro lửa đã dần hạ xuống,
 Phủ lên tro, xương trắng vẫn còn,
 Bỏ vào trong hủ bằng đồng,
 Mọi người cùng bước đi quanh ba lần.
 Rảy nước tinh khiết với cành hương thảo.
 Cành ô liu hoa trái xum xuê,
 Mọi người trong sạch tâm tư.
 Nói lời vĩnh biệt giả từ thân yêu.
 Énée cho dựng một ngôi mồ rộng,
 Để treo lên vũ khí, chèo, kèn. 330
 Dưới chân một vịnh núi non
 Misène* tên gọi vẫn còn ngày nay.
 Tên giữ mãi qua bao thế kỷ.
 Énée theo lời nói Sibylle,
 Đến một hang nơi động sâu,
 Vực cao đá đục nước hồ thẳm đen.
 Rừng tăm tối cản ngăn chân bước,
 Không cánh chim nào bay được trên không.*
 Khí hồ nước đục mùi xông,
 Chim bay rơi rụng vào trong vực này. 340
 Nữ tế đặt trước tiên vào chỗ,
 Bốn bò tơ non với lưng đen,
 Rót vào trên trán rượu vang,
 Giữa hai sừng cắt nhúm lông tơ mềm.

Ném vào lửa vật đầu tiên cúng,
 Và cát cao gọi Hécate quyền năng.
 Và Thần Érèbes chôn tối tăm,
 Đâm dao vào cổ vật dùng tế sinh.
 Hứng trong chậu máu bầm còn hằm,
 Còn Énée cũng chính tự tay. 350
 Đâm gươm vào cổ cừu đen,
 Cúng mẹ Eurenide*, chư thần quyền năng.
 Cho Proserpine tế bò vô sinh nở,
 Và đến đêm cầu vua Styx lập bàn thờ.
 Đặt con bò vào lửa hồng,
 Tưới lên dầu mỡ bộ lòng tế sinh.
 Khi ánh sáng mặt trời ló dạng,
 Mặt đất bắt đầu gập rú dưới chân.
 Đỉnh rừng lay động không ngừng,
 Tường chùng tiếng chó gâu bên nữ thần. 360
 « Xa nơi đây ! Xa nơi đây ! ngoại đạo !
 Nữ tế kêu lên. « Hãy vào chôn rừng thiêng. »
 Và rồi đứng dậy tuốt gươm,
 Énée thấy cũng kiên cường sắt gan.
 Không nói nữa qua cơn hoang tưởng,
 Chàng đi vào trong chốn hang to,
 Chẳng gì sợ hãi âu lo,
 Từng bước theo gót người đưa dẫn đường.
 Các thần cõi linh hồn âm quốc,
 Tối tăm và phẳng lặng cõi âm. 370
 Chaos và Phlégéton*,
 Đêm bao la tối lặng im vô cùng.
 Muses cho phép tôi nói điều nghe thấy,
 Ý nguyện nữ thần Vénus cho tôi,
 Kham phá bí mật ở nơi,
 Những điều ảm dẫu xa vời đất sâu.
 Họ ra đi bóng đen bao phủ,
 Trong lẽ loi đêm tối âm u.
 Chốn trống rỗng của Diêm Vương,
 Vương quốc không đặc* bóng hình quái ma. 380
 Con đường quanh co xuyên rừng thẳm,
 Nhìn nhợt ánh trăng thấp thoáng tối tăm.
 Jupiter che dấu mặt trời đêm,
 Không màu, tối phủ đen sắc màu.
 Qua Xứ Đợi vào đường luồng Orcus*,
 Tang Tóc, Hối Tiếc như trên một chiếc giường.
 Bệnh Hoạn nhợt nhạt nằm yên
 Tuổi Già, Sợ Hải đau buồn ngại lo.
 Lại Con Đói xấu xa khuyến khích,
 Cái Nghèo hồn ma khủng khiếp khi nhìn. 390
 Thần Chết, Đau khổ khiếp kinh,
 Em của Thần Chết bóng hình Giác Mơ.
 Và hồn của Sự Vui phạm tội.
 Các linh hồn đối diện mắt nhìn.
 Ở trên ngưỡng cửa thấy trông,
 Chiến Tranh mang lại vô cùng đau thương.

Eurenides* ở trên lớp sắt,
 Discordes điên cuồng đầu tóc khiếp kinh.
 Tóc là rắn độc bao quanh,
 Một băng khăn máu quấn vòng tóc lên. 400
 Giữa xứ đọi, một cây du rậm rạp,
 Rể bao la lòng thòng xuống, cắm lâu đời.
 Người rằng : lá buộc khắp nơi,
 Giác Mộng hư ảo chọn nơi làm nhà.
 Là nơi các hồn ma kinh khiếp,
 Hồn quái vật khác nhau xuất hiện cõi trần.
 Các Nhân Mã* trước cửa canh,
 Scylla* hai dạng hóa thân dữ dẫn.
 Biarée* có tay trăm cánh,
 Vật xứ Lerne* kia gầm rống kinh hoàng. 410
 Chimère* nửa sư tử, nửa sơn dương,
 Thở ra lửa đỏ, đuôi thòng rắn to.
 Chim người Harpys, Gorgone* tóc rắn,
 Géryon* mình có ba thân,
 Énée kinh ngạc khiếp kinh,
 Rút gươm chia quái vật cùng bước đi.
 Nếu tế tự không nói chi, báo trước,
 Linh hồn nhẹ bay, không thân thể đâm qua,
 Dưới dạng hình các quái ma.
 Dù chạy theo đuổi chẳng đà kịp theo. 420
 Vói lưỡi kiếm chẳng đâm được bóng.
 Trước con đường dẫn đến cõi Diêm Vương.
 Bên bờ sông Achéron*,
 Bãi bùn, vực thẳm trùng trùng sóng sôi.
 Nôn mưa thấy bản nhơ trong Cocyte*,
 Người đưa đò giữa dòng đến cõi âm.
 Charon nhơ bản vô cùng,
 Dưới bộ râu trắng bồm xồm xum xuê.
 Mắt bất động như hai đốm lửa,
 Mảnh áo choàng nhớp nhúa cột dây. 430
 Lòng thòng đeo trên hai vai,
 Đẩy thuyền với chiếc sào dai một mình.
 Keo dây những cánh buồm theo gió,
 Chỡ các linh hồn trên thuyền nhỏ sắc nâu.
 Dáng già vững chắc bước mau,
 Ông lão tráng kiện thiên thu cõi thần.
 Tất cả đám đông nhanh trên bờ nước,
 Các bà mẹ vợ các anh hùng.
 Suốt đời sự nghiệp rũi rong,
 Trẻ con, trinh tiết, trắng trong tội tình. 440
 Giàn hỏa táng dưới mắt nhìn cha mẹ.
 Bao nhiêu linh hồn khác ở trong rừng.
 Như thu gió lạnh chập chùng,
 Lá vàng rơi rụng mịt mù không gian.
 Đi từng đám từ ngoài biển thẳm,
 Hướng đất liền như tựa đàn chim.
 Đông giá lạnh băng đại dương.
 Bay về xứ ảm trời lên rạng ngời.

Họ đứng đó khẩn cầu xin được,
 Xin đi qua trước đến cõi này. 450
 Họ cầu khẩn hoãn chìa tay.
 Đầy bao khát vọng đến ngay bến bờ.
 Kẻ đưa thuyền khi thì chấp nhận,
 Cho kẻ này, khi cho kẻ khác qua.
 Khi thì xua đuổi thét la,
 Đuổi họ đi đến bên kia bãi bờ.
 Énée thật ngạc nhiên nhìn thấy,
 Xáo động vì hồn loạn mắt trông.
 Chàng hỏi với Sibylle rằng :
 « Trinh nương, họ muốn qua nhanh sông này ? 460
 Các linh hồn muốn gì nơi đó,
 Tại sao khác nhau giữa họ thế này ?
 Kẻ thì muốn rời bờ ngay,
 Kẻ thì bị mái chèo dài đẩy xua?»
 Người nữ tế trả lời chàng hỏi:
 « Trai Anchise, con chính thức các thần.
 Thấy hồ Cocyte sâu không?
 Đằm lầy Styx các thần ngại ngại,
 Viên dẫn đến uy nghi phù phiếm, 470
 Đám hồn Charon không chịu đưa đò,
 Kẻ không phần mộ tang ma,
 Kẻ bị nước cuốn thân đà chìm sâu.
 Vì kẻ đó đã không cái chết,
 Nên không qua bờ bến khiếp kinh.
 Sóng triều vùi dập xác thân,
 Xương không được chôn nằm trong nấm mồ.
 Trăm năm bên bến bờ vạt vường,
 Những kẻ được lên trên chiếc thuyền này.
 Họ cuối cùng thấy đằm lầy,
 Là điều ước muốn mẩn may linh hồn. » 480
 Énée dừng lại suy tư bất động,
 Xót thương bất công số phận âm hồn.
 Nhận ra trong đám muện phiền,
 Linh hồn không được mộ phần tang ma.
 Leucaspis và Oronte thủ lãnh,
 Các con thuyền chiến của Lycienne.
 Đến Troie gặp bão biển ngàn,
 Auster gió cuốn đắm chìm quân binh.
 Và đi đến bên chàng trước mặt,
 Palinure lái thuyền, chết chẳng bao lâu. 490
 Từ Libye đến Italie,
 Roi khỏi thuyền chết trong khi lái thuyền.
 Quan sát các vì sao trên trời rộng.
 Énée nhận ra, lên tiếng hỏi hồn :
 « Palinure hỡi, có phải thần,
 Bắt người và ném vào trong biển ngàn.
 Nói ta biết, Apollon chẳng hề lừa phỉnh,
 Dù một lần thôi lòng tin tưởng của ta.
 Thần giúp mọi nguy hiểm qua,
 Để mà đi đến đất nhà Ausonie. 500

Và điều đó các thần đã hứa. »
 Palinure rằng: « Phébus chẳng lừa đâu,
 Chẳng thần ném tôi biển sâu,
 Bởi vì bánh lái anh trao tôi cầm.
 Tôi giữ chặt điều khiển thuyền đi tốt,
 Rồi bỗng nhiên bị lôi kéo hung hăng.
 Kéo tôi ra khỏi lái cầm,
 Ném tôi rơi xuống biển xanh tức thì.
 Tôi đã thấy biển to kinh khiếp.
 Nhưng tôi rầy run phần ít cho tôi. 510
 Mà vì đoàn thuyền anh thôi,
 Không người lái chịu sóng dồi dâng cao.
 Trái đi qua ba đêm giông bão,
 Notus gió lồng biển động sóng dâng,
 Cuối cùng ngày thứ tư lên,
 Giữa đầu ngọn sóng tôi nhìn Italie.
 Tôi lội đến nơi đất liền nhanh chóng.
 Nhưng chẳng may gặp phải bọn dã man.
 Thấy tôi tay bám đá lên,
 Áo quần ướt đầm hã còn nặng mang. 520
 Đùng lao sắt chúng đâm tôi chết,
 Tưởng rằng mong cướp đoạt của bạc vàng.
 Vắt xác tôi trên sóng ngàn,
 Gió trôi xấp nổi dục bên bãi bờ.
 Ấy là cơ tôi khăn cầu anh đó,
 Vội sáng trong hiền diệu các thần.
 Trong không gian anh sống chung.
 Mà anh sẽ tới với cùng con trai.
 Iule lớn lên với đức tài hy vọng,
 Hãy kéo tôi ra linh hồn phận khổ đau. 530
 Các anh hùng không chiến bại nào.
 Chôn tôi nơi đất anh hào lập nên.
 Anh chỉ cần tìm Vélia* bên đó,
 Vội chỉ vài phương tiện thô sơ,
 Nhờ Thần nữ mẹ anh chỉ cho.
 (Vì tôi tin chắc nếu không nhờ sức thiêng,
 Thần giúp anh qua sông vào Địa Ngục.
 Và qua đầm lầy Styx hôm nay.)
 Giúp tôi khôn khổ một tay,
 Mai táng tôi trong mộ, an bài kiếp thân. 540
 Cho tôi được ít ra có thể,
 Được ở trong cái chết an lành.
 Nắm mồ yên nghỉ ngàn năm. »
 Khi Palinure ngừng nói, tế tự thần kêu lên :
 « Đến từ đâu ? nhìn Palinure hỏi :
 Sao khát khao phạm thượng thế này ?
 Cái gì không được chôn đây,
 Mà đầm Styx có ngày thấy trông.
 Dòng sông đáng ngại các Euménides.
 Người qua bên kia không lệnh các thần. 550
 Hãy ngừng hy vọng ước mong,
 Lời cầu thay đổi số phận của người.

Hãy lắng nghe và nhớ lời ta nói,
 Giúp cho người trần tỉnh nỗi đau.
 Đi theo định mệnh Trời cao,
 Ôn thần ban khắp nơi nao phố thành.
 Dân vùng thấy xác thân người đó,
 Đã đắp lên một nấm mộ chôn.
 Vội cùng nghi lễ ma tang,
 Mộ vô danh chẳng tên chàng Palinure. 560
 Lời nói đã biến tan nghi ngại,
 Xua nỗi buồn thiếu não trong hồn.
 Hồn Palinure hơn hờ vui hơn,
 Nấm mộ chỉ thiếu cái tên của mình.
 Cả hai lại lên đường tiếp tục,
 Và đến gần hơn nữa dòng sông.
 Khi đằm Styx trông gần.
 Người chèo thấy qua rừng lặng yên.
 Ông quay bước vào người tiến tới,
 Và nói như hà tiện ít lời: 570
 «Dù ai đã cập bến rồi,
 Ấy là số mệnh hồn người đến đây.
 Hãy trả lời trước khi dẫn bước,
 Vì nơi đây là chốn các linh hồn.
 Cửa Giác Mộng đêm ngu yên,
 Cấm ta được chở người còn trần gian.
 Trong chiếc đò qua đằm Styx.
 Ta chắc chắn không mong muốn chút nào,
 Địa Ngục đi đến ra sao,
 Chẳng Alcide, chẳng đi vào Thésée.* 580
 Cũng chẳng phải Pirithoüs ;
 Dù họ xuất thân dòng giống các thần.
 Có đủ sức mạnh vạn năng,
 Kẻ đầu tay trói cửa vùng Tartare.
 Kẻ rúng động ngôi Diêm Vương ở,
 Hai kẻ khác thì toan tính cướp đi,
 Hoàng hậu Thần Địa Ngục đây,
 Ra khỏi Diêm phủ từ tay ông chồng.”
 Nữ tế tự thần Amphryse* nói,
 Trả lời ông vẫn tắt ít lời: 590
 “Chẳng hề gian trá chúng tôi,
 Chẳng nên nghi ngại, hãy thôi nghi ngờ.
 Chúng tôi đến vì duyên có khác,
 Vũ khí mang, bạo lực chẳng cầu.
 Cerbere chó lớn hang sâu,
 Muôn đời vẫn sửa kiếp sầu bóng ma.
 Proserpine muôn đời trinh trắng,*
 Giữ trung thành trong dinh chú của mình.
 Énée Troyen lòng hiếu thảo tiếng danh,
 Muốn xuống Erèbe tìm thăm cha già. 600
 Nếu hiếu thảo chẳng làm người rung động,
 Hãy nhận ra ít nhất cành vàng.
 Và bà lấy cành lá vàng,
 Dầu trong lớp chiếc áo choàng đưa ra.

Lòng Charon đang cơn nổi giận,
 Nhìn càn vàng dịu giọng tức thì.
 Sibylle không nói thêm gì,
 Từ lâu mơ ước kim chi càn vàng.
 Dâng bậc đáng kính từ lâu chờ đợi,
 Hấn quay sang bên bóng tối con thuyền, 610
 Đến nơi gần cạnh bờ bên,
 Rồi thì đẩy các linh hồn khỏi băng.
 Để lấy chỗ chở Énée danh vọng,
 Thuyền bằng da khâu lại nhẹ nhàng.
 Chịu đựng sức nặng người trần,
 Chông chênh nước muốn gùn lên trên thuyền.
 Charon cuối cùng đưa qua sông rộng,
 Người nữ tế và hiệp sĩ cập bến sông,
 Bãi bùn khủng khiếp rong xanh,
 Nơi Cerbere lớn trong hang bên bờ. 620
 Chó ngao giữ cửa vào Địa Ngục.
 Ba đầu to cùng với ba mồm.
 Sibylle thấy cô đeo rắn tròn,
 Ném cho chiếc bánh mê bằng mật ong.
 Con quái vật đói lòng ngấu nghiến,
 Mỡ ba mồm chụp lấy mà ăn.
 Nằm dài lưng xuống ngủ lãn,
 Thân hình to lớn tròn nằm trước hang.
 Énée thấy chó canh đã ngủ,
 Vội nhanh chân rời bến dòng sông. 630
 Vội vàng dõng bước nhanh chân,
 Linh hồn qua đó thì không quay về.
 Lắng nghe tiếng oe oe dai dẳng,
 Ấy những linh hồn trẻ nhỏ khóc như ri,
 Ở trước ngưỡng cửa đường đi,
 Chẳng hề được biết được chi nồng nàn,
 Ngày thơ trẻ đã rời vú mẹ,
 Đứt tình yêu mau lẹ xuống mồ.
 Chẳng được bú mớm chăm lo,
 Chẳng gì vui sướng trẻ thơ ngọt ngào. 640
 Gần nơi đó là nạn nhân vu khống.
 Ở nơi đây chẳng có phán quan,
 Chẳng tòa án xét số phần,
 Minos chủ tọa lắng thăm phận hồn.
 Và triệu đến Hội đồng Im Lặng.
 Chẳng điều tra cuộc sống tội hình.
 Gần bên kẻ chết vì buồn,
 Cái chết chẳng có ai hờn trách chi.
 Chết vì chính tay mình tự tử,
 Hận ánh sáng soi, từ bỏ cuộc đời. 650
 Hôm nay họ muốn từ trời,
 Khó nghèo dai dẳng khó lời xét soi.
 Định mệnh chống đối, họ chẳng làm nên tội.
 Nên đắm lầy ghê tởm trào dâng,
 Phủ lên bao lớp sóng buồn,
 Styx phủ kín chín lần bùn lên.

Không xa đó bốn bề đồng rộng.
 Được gọi là đầm của Khóc Than
 Kẻ uống thuốc độc vì tình,
 Tình yêu tàn nhẫn phủ phàng xuống đây. 660
 Dấu mình trong đường mòn cách biệt,
 Dưới bóng râm cây mịa tím màu sim.
 Dù cho đã chết trần gian,
 Nỗi đau dằng dặc chẳng màng lìa xa.
 Énée nhận ra đây là Phèdre.*
 Procris* và hồn buồn thảm Ériphyle*
 Chỉ cho chàng những vết thương.
 Con trai man rợ giết luôn mẹ mình.
 Évadré và Pasiphaé,
 Laodamie đó với cùng Cénéée, 670
 Thanh niên trai trẻ ngày xưa,
 Trở thành phụ nữ, bây giờ thanh niên.
 Phéniciennne nữ hoàng Didon nơi đó,
 Vết thương đau còn mới, lạc rừng mê,
 Anh hùng Troyen gần kê,
 Nhận ra nàng phủ màn the linh hồn.
 Giữa các hồn khác. Chỉ thánng trời xa cách.
 Ngỡ vàng trắng còn đắm sương mờ.
 Rung rung mắt lệ nhạt nhoà,
 Nhẹ nhàng chàng nói thiết tha cùng nàng. 680
 « Didon khốn khổ, tin về nàng là thật.
 Nàng đã không còn, lưỡi kiếm tự tay đâm.
 Vì sao đến nỗi cực đoan,
 Phải chẳng tự tử vì nàng xa tôi?
 Tôi thề với các vì tinh tú,
 Với các thần ngự trị trên cao.
 Chứng minh lời nguyện đất sâu,
 Buộc lòng tôi phải rời xa bến nàng.
 Tôi chẳng cưỡng lệnh các thần phán quyết,
 Lệnh cấp bách thần bắt buộc tôi đi. 690
 Đến giữa các linh hồn này,
 Qua bao khủng khiếp đêm dài âm u.
 Tôi không tin rằng nàng cảm nhận,
 Đau đớn lớn lao khi tôi đã rời xa,
 Hãy dừng chớ trốn tránh ta,
 Nếu nàng biết được người mà phải đi.
 Đây lần cuối cùng ta gặp gỡ,
 Ý nguyện định mệnh đây tôi tỏ cùng nàng.
 Énée còn muốn thở than,
 Didon nổi giận mắt trông dữ dằn. 700
 Chàng chỉ biết lệ tràn thấm thiết,
 Nàng quay đầu nhìn xuống đất thôi,
 Tính toán còn muốn thêm lời,
 Dáng hình bất động chàng thời lặng im.
 Nàng như đá, như cẩm thạch Paros,
 Và ra đi ảm ức hận thù.
 Nơi rừng ảm trốn âm u,
 Sychée chồng cũ thương đau vỗi về.

Ban tình yêu người tình chung thủy.
 Còn Énée không xứng đáng nỗi đau. 710
 Mắt nhìn lệ thấm xuyên sao,
 Tấm lòng đau xót tình nào ra đi.
 Chàng tiếp tục nhọc nhằn đường địa phủ,
 Hai người lữ hành đến cõi xa xăm.
 Nơi các dũng sĩ anh hùng,
 Tydée* trước mặt và cùng Parthénopée*.
 Chàng Adrasse* mặt mày xanh xám,
 Và nơi kia các Dardaniens.
 Chết tang thương giữa trận tiền,
 Khóc than dai dẳng trên non nước mình. 720
 Énée thấy một hàng than khóc,
 Glaucus, Médon, Thersilochus thở than,
 Đại thần Anténor* ba người con,
 Polyboetès, tế tỵ Cérès mùa màng chăm lo.
 Idéus tay cầm cương ngựa,
 Và một tay vũ khí vẫn còn.
 Bên phải, bên trái các hồn,
 Dục quanh tháp thoáng chẳng còn rõ trông.
 Họ dừng cương báo tin truyền lệnh,
 Thủ lĩnh Hy Lạp cùng vua Agamemnon. 730
 Trùng trùng hồn các anh hùng,
 Vũ khí lay động hăm hăm kinh hoàng.
 Hồn quay lưng trở về thuyền chiến,
 Hồn thét la tiếng yếu ớt vang,
 Muốn hô như thuở chiến trường,
 Miệng to dù mở không còn âm vang.
 Énée thấy chàng Déiphobe,
 Con trai vua Priam thân thể nát tan.
 Khuôn mặt nát bét bạo tàn,
 Tay treo, tai rách, màng tang thủng rời. 740
 Mũi bị cắt, vết thương tàn bạo,
 Thật khó mà có thể nhìn ra.
 Chàng hỏi nguyên nhân xảy ra,
 Với lời thân ái như là ngày xưa:
 «Déiphobe ơi! chiến binh hùng mạnh,
 Cháu Teucer cao cả giống dòng.
 Ai mà độc ác nhẫn tâm,
 Mà anh đã chịu hành hình thế ư?
 Người ta nói nơi thành Troie đêm cuối,
 Anh mệt nhọc vì giết Hy Lạp quân thù. 750
 Anh gục ngã giữa đồng người,
 Chính tay tôi muốn dựng mồ cho anh.
 Nhưng mồ trống, bên mũi Rhélee bên cảng.
 Và ba lần tôi gọi hồn anh,
 Tên anh, vũ khí đặt gần,
 Tôi tìm không thấy xác anh chôn này.»
 Con vua Priam trả lời chàng hỏi:
 «Bạn thân ơi, tôi chẳng chút nào quên,
 Với tôi nghĩa vụ làm tròn,
 Déiphobe với linh hồn xác thân. 760

Nhưng số phận, hình hài tôi đó,
 Lacédémonienne* họa tại mang cái chết khổ đau.
 Đó là kỷ niệm nàng trao,
 Nào anh có biết đêm nao cuối cùng.
 Trong hoan hỉ say mê lầm lạc,
 Có nhiều lý do để nhớ luôn luôn.
 Ngựa gỗ định mệnh kéo lên,
 Vượt qua thành cửa bức tường Pergam.
 Trong đó chứa đoàn quân ẩn nấp,
 Nàng kích thích dân nhảy múa hát ca. 770
 Dẫn vòng tròn Phrygienne nhà,
 Ngạc nhiên cả tế tự là Évohé.
 Và cũng nàng trong đêm hôm đó,
 Trên tay nàng một ngọn đuốc to.
 Gọi quân Hy Lạp tự thành cao,
 Tôi trong đêm lắng lo nào, ngủ say.
 Tôi đã qua đêm tân hôn mỗi mết,
 Và bình yên muốn ngủ mà thôi.
 Say sưa như người chết rồi,
 Người vợ quý báu đã thời mang đi. 780
 Bao vũ khí trong nhà cất dấu,
 Thanh gươm tôi cũng lấy khỏi đầu giường.
 Nàng gọi Ménélas vào phòng,
 Mở tung các cánh cửa trong cả nhà.
 Mong công trạng làm quà chồng cũ,
 Để xóa đi tội lỗi của mình.
 Vói mưu kế thật tài tình,
 Ulysse là cháu của thần Éole.
 Các thần giúp trận kinh hoàng Hy Lạp,
 Tôi thét gào, miệng muốn trả thù. 790
 Nhưng anh hãy nói cho tôi,
 Phiêu lưu nào đến, anh người trần gian.
 Đến may rủi bằng phiêu lưu trên biển,
 Hay là do sự giúp đỡ các thần.
 Vì đâu vào cõi tôi tắm,
 Ở xa ánh sáng trần gian mặt trời. »
 Trải qua bao những lời trao đổi,
 Bốn ngựa Aurore đã kéo ánh hồng,
 Lên đường đến đỉnh hư không
 Đã đi qua cõi mênh mông giữa trời. 800
 Thời gian đã đi qua lâu lắm,
 Gặp những linh hồn quen biết đôi trao.
 Sibylle báo trước chàng nào:
 «Đêm qua đã trải biết bao khóc sầu.
 Và đến đây đường chia hai ngã,
 Bên phải dẫn đi dưới tường thành Diêm Vương.
 Élysée ấy là đường,
 Ấy là dẫn đến nẻo đường chúng ta.
 Và bên trái xử hình tội phạm,
 Dẫn đến Tartare hồn phạm tội trị trừng. » 810
 Déiphobe nói rằng :
 « Không nên trách móc, tôi xin cáo từ,

Về chỗ ở mà tôi đã đến,
 Giữa các hồn địa ngục tôi tìm.
 Hãy đi đi với vinh quang,
 Và vui vẻ với số phần thanh cao. »
 Không còn nói lời nào thêm nữa,
 Hấn quay đầu và biến mất đi.
 Énée nhìn lại phía sau,
 Thấy bên phía trái tường cao đá chồng. 820
 Một khu vực đường vào rộng lớn,
 Ba dãy tường, quanh đó Phlégétôn.
 Một thác lửa chảy xuống nhanh,
 Kéo bao nhiêu đá, âm âm vang lên.
 Đồi điện trước một cổng vào to lớn,
 Chống đỡ bằng các trụ thép cao,
 Không thể sức mạnh tiêu hao,
 Con người, hỏa khí, thần nào cõi thiên.
 Có thể phá được vào cánh cửa.
 Một tháp sắt cao dựng giữa không gian. 830
 Tisiphone* áo đầm máu hồng,
 Ngồi trước nơi đợi canh phòng ngày đêm.
 Từ nơi đó còn nghe rên rỉ,
 Tiếng roi quất vào, bánh sắt xích xiềng.
 Énée dừng lại khiếp kinh,
 « Ôi trinh nương hỡi ! tội hình gì đây?
 Nói tôi nghe việc gì tội phạm,
 Mà tiếng kêu vang vọng đến trời cao.»
 « Troyen thu lĩnh biết nào, »
 Sibylle rằng : « Mệnh chẳng cao cho người. 840
 Vượt ngưỡng cửa của điều tội phạm,
 Hécate * giao tôi, Averne khu rừng.
 Đã dạy tôi luật các thần,
 Dẫn tôi giải thích mọi vùng khắp nơi.
 Rhadamante* người Crétois chủ ngục,
 Giữ uy quyền khủng khiếp nơi đây.
 Tra tấn các tội nhân này,
 Tìm ra tội sợ tù đầy dẫu che.
 Mọi móc thú mọi bề tội lỗi,
 Và tìm ra tội bí mật trần gian. 850
 Hình phạt chưa đền dương trần,
 Sau khi chết xuống cõi âm tội đền.
 Tisiphone nữ chúa ngục tra án,
 Tay cầm roi quất xuống tội hình.
 Tay trái cầm rắn dữ dẫn,
 Gọi tay quân dữ hung hăng chị mình.
 Cửa Địa Ngục mở lẫn trên vòng sắt,
 Tiếng kêu lên khủng khiếp kinh hồn,
 Người muốn thấy quỷ dữ canh,
 Quý nào giữ cửa Ngục hình nơi đây ? 860
 Bên trong thấy lạ lung kinh khủng,
 Ở bên trong chiếc ống lớn to,
 Năm mươi miệng rộng như vò,
 Tartare *cõi ấy đợi chờ đằng sau.

Cõi nằm dưới vương quốc ma quỷ,
 Hai lần hơn khoảng cách không gian,
 Bằng bằng nhảy mắt trần gian,
 Vượt nhanh đến các cõi thần Olympe.
 Ở nơi ấy các con xưa của Đất,
 Các Titans* bị sét đánh tan, 870
 Rơi xuống Tartare tận cùng,
 Tôi thấy nơi đó hai chàng Aloées.*
 Thân kỳ lạ hình thù cô quái,
 Hai bàn tay muốn chiếm cõi mênh mông,
 Lật đổ Jupiter ngai thần.
 Tôi còn thấy được cả chàng Salmonée*.
 Sau chiến thắng kinh thành Elide,
 Dân Hy Lạp xưng danh tựa thánh thần.
 Làm được sấm sét như thần.

Kéo xe ngựa đuốc, cầu đồng chạy qua. 880
 Thật xác láo, tưởng làm nên giông bão,
 Cha, Đấng Vạn Năng từ giữa mây cao,
 Phóng ngay sấm sét đánh vào,
 Chẳng còn lửa khói tiếng kêu âm âm.
 Rớt hồn xuống tận nơi đáy vực,
 Tạo vòng tròn vòng xoáy lớn to.
 Nơi đây thấy cả Tityos*.
 « Trẻ sơ sinh trong đất » to cò mang tên.
 Thân hình lớn trải lên chín mẫu,
 Đại bàng mỏ cong to lớn mổ tìm, 890
 Lục lợi dưới bộ ngực xương,
 Lá gan là thức ăn ngon đại bàng,
 Gan bị ăn gan liền mọc lại,
 Chẳng bao giờ yên được nghỉ ngơi.
 Lá gan vĩnh cửu mọc hoài,
 Ruột lòng cầu xé mãi nơi nhục hình.
 Còn Lapithe Ixion*, Pirithoüs ;
 Kẻ tảng đá đen treo lơ lửng trên đầu,
 Lăm le rớt biết lúc nào,
 Sẵn sàng đập xuống từ cao tan tành. 900
 Kẻ giường lễ, dựa tay vàng chạm.
 Dưới mắt cao sang mỹ vị cao lương.
 Chị cả Furies kê bên,
 Can ngăn không được miếng ăn vào mồm.
 Khắp nơi hồn đuốc soi nguyên rửa,
 Những kẻ cả đời khinh ghét anh em,
 Xử tệ cha, lừa khách hàng,
 Kẻ hà tiện giữ cướp luôn gia tài.
 Chẳng cho ai cả người thân thuộc,
 Kẻ ngoại tình cắt cổ bởi tội hình. 910
 Kẻ trong cuộc chiến nhẫn tâm,
 Phản thầy, phản chủ lưu manh lọc lừa.
 Tất cả đều bị giam một chỗ,
 Chờ đợi đem xử án tội hình.
 Chẳng biết bao lỗi tội tình,
 Mỗi tội, mỗi án trị trừng phải mang.

Kẻ phải lặn dốc tảng đá lớn*
 Kẻ bị trói tay chân trên bánh xe quay.
 Thésée bị bắt trói ngồi,
 Linh hồn vĩnh cửu phải ngồi luôn luôn. 920
 Phlégyas khổ hơn tất cả,
 Miệng thét la trong bóng tối mênh mông.
 “Hãy xem ta đây làm gương,
 Không trọng công lý, xem khinh các thần.”
 Kẻ đã bán giá vàng tổ quốc,
 Luật bạc tiền làm chủ đời mình.
 Kẻ vào giường con gái mình,
 Loạn luân táo tợn, tội hình dâm ô.
 Nếu tôi có một trăm cái lưỡi,
 Trăm cái mồm và giọng nói sắt đanh. 930
 Mới kể hết tội ác gian,
 Nói qua tất cả các tên tội hình.”
 Sau khi kể, nữ tế thần Phébus :
 “Giờ hãy xem công trạng người làm.
 Ta nhanh lên, tôi thấy bức tường,
 Do các Cyclops công trình dựng nên.
 Tôi đã thấy cánh cửa cong phía trước,
 Nơi đặt đồ cúng tế hiến dâng.”
 Cả hai cùng bước đến gần,
 Con đường tăm tối nay chùng đã qua. 940
 Énée bước đầu tiên vào ngưỡng cửa.
 Rắc khắp mình nước mát tẩy trần.
 Ngay cạnh cửa trước mặt mình,
 Énée đã gắn buộc lên cạnh vàng.
 Công việc đã làm xong nhiệm vụ,
 Hiến dâng cho thần mẫu cõi Diêm Vương.
 Họ đi đến cõi vui hơn,
 Cỏ xanh, rừng mát cõi trần phúc ân.
 Khí trong thoáng, đồng chan hòa ánh sáng.
 Một mặt trời và tinh tú thiết thân. 950
 Giữa bóng mát đầu trường gần,
 Kẻ vui trên cỏ, người tranh sức tài.
 So sức lực đấu nhau gắng sức,
 Trên cát vàng đấu vật cùng nhau.
 Đoàn khác nhảy múa lao xao,
 Dậm chân trên đất, điệu vào hát ca.
 Tu sĩ Thrace áo thụng dài lên tiếng,
 Nhịp điệu dịu dàng bẩy dây đàn lyre,
 Dây rung dưới những ngón tay,
 Khi thì gảy dưới, đàn lay phím ngà. 960
 Ấy người gốc dòng Teucer cổ đại,
 Dong anh hùng hào hiệp vinh quang.
 Sinh ra trong thời tốt lành,
 Ilus, Assaracus, Dardanus lập thành xứ Troie,
 Énée kinh ngạc trông xa vũ khí,
 Các chiến xa ma quái hiện ra,
 Ngọn lao cắm xuống đất nhà,
 Ngựa không cương thả rong xa trên đồng.

Niềm vui thú trong khi còn sống,
 Cho chiến xa vũ khí chằm nom. 970
 Cho đàn ngựa gặm cỏ non,
 Bờm lông óng ánh theo luôn dưới mồ.
 Ở nơi đây, chàng nhận ra nơi khác.
 Bên phải và bên trái cỏ bao la,
 Hồn hát khúc khải hoàn ca,
 Mang vòng nguyệt quế quê nhà vinh quang.
 Éridan cuộn chảy thành dòng vùng Thượng.
 Ở nơi đây đông dưng sĩ bị thương.
 Vì chiến đấu cho quê hương,
 Và người tu sĩ đời thường trắng trong. 980
 Các thi sĩ thần Apollon gọi hứng,
 Dem văn minh cho nhân loại thành thơ.
 Sống mãi trong ký ức người,
 Trắng trinh vàng trán lòng thời tuyết băng.
 Sibylle gọi hồn linh quanh đó,
 Cho Musée* bao quanh bởi đám đông.
 Một bờ vai lớn cao hơn,
 Và bà nhượng mắt nói cùng hồn linh.
 “Hãy nói với tôi, các linh hồn cao thượng,
 Nói giùm tôi, đại thi sĩ tiếng danh. 990
 Chốn nào Anchise trú chân ?
 Vì ngài tôi vượt qua dòng Erèbe.
 Người thi sĩ trả lời vấn tất :
 “Chẳng có ai, ở nhất định chỗ nào.
 Chúng tôi bóng mát rừng cao,
 Bóng ma đồng cỏ, cùng bao suối đồng.
 Nước suối chảy làm cho hồn tươi mát,
 Nhưng các anh lòng khao khát mong tìm,
 Hãy đi lên trên đồi nương,
 Tôi sẽ chỉ dẫn con đường dễ đi.” 1000
 Musée nói rồi đi phía trước,
 Chân đưa đường đồng bóng loáng xanh xanh.
 Rồi cùng đi xuống dốc nhanh,
 Anchise đáng kính ở thung lũng này.
 Được yêu mến bởi linh hồn nơi đó,
 Số phận trông đợi ánh sáng từ Trên.
 Ngài thường qua thăm cháu con,
 Các cháu yêu dấu phận còn long đong.
 Vì bản chất và chiến công của chúng.
 Từ nơi xa Anchise đã thấy Énée. 1010
 Tiến lên mong gặp hồn cha,
 Bằng qua đồng rộng mắt nhòa rộng tay.
 Dòng nước mắt chảy quanh đôi mắt,
 Môi thốt lên thương xót đôi lời.
 “Cuối cùng, được thấy con tôi,
 Tấm lòng hiếu thảo một đời thương cha.
 Đã vượt bao đường tối tăm nguy khó,
 Ta mong nhìn khuôn mặt con thôi.
 Nghe tiếng thân yêu trả lời.
 Ôi ! Tim ta đã nuôi hy vọng này. 1020

Ta đoán biết tính thời gian đó,
 Biết rằng con sẽ đến nay mai,
 Nỗi lòng lo lắng không sai,
 Đất liền, biển cả đường dài đến đây.
 Bao nguy hiểm gian nan phần đầu.
 Cha lo cho con từ vương quốc Libye.”
 Énée trả lời cha:
 “Linh hồn cha vẫn đậm đà nhớ thương.
 Đã quyết định bước chân con đi đến,
 Đoàn thuyền con đậu bến Tyrrhénienne. 1030
 Cho con cầm tay cha hôn.”
 Ba lần chàng thử muốn ôm trong lòng.*
 Là lần thấy hồn như hư ảo,
 Thoát khỏi tay như gió nhẹ nhàng.
 Như giấc mộng chợt biến tan,
 Énée trông thấy bên đàng rừng thưa.
 Nơi bụi rậm um tùm xào xạc,
 Dòng Léthé quanh chảy bình yên,
 Chung quanh bay bao linh hồn,
 Đủ các nước, đủ giống dòng sắc dân. 1040
 Trong cánh đồng như ong bay hút mật,
 Trên ngàn hoa ngày tháng hạ bình yên.
 Khắp sông lấp lánh trắng ngần,
 Cánh đồng vọng tiếng thì thầm âm vang.
 Énée chợt rẩy run ớn lạnh,
 Tự hỏi rằng : có bí mật nào ?
 Mà mình chưa biết thế nào ?
 Và dòng sông đó ra sao là gì ?
 Muôn diêm trắng phủ đầy hai bên,
 “Ấy những hồn linh.” Cha Anchise đáp lời. 1050
 “Số mệnh chờ đợi đầu thai,
 Dọc Léthé uống nước thời để quên.
 Dòng nước xóa mọi điều dĩ vãng,
 Đã bao lâu cha muốn nói sông này.
 Chỉ con trước mặt tương lai,
 Đây là hậu duệ hàng dài cháu con.
 Có thể con sẽ vui hơn nữa,
 Cùng với cha sẽ thấy Italie.”
 “Cha ơi có phải hồn này,
 Nơi đây rồi sẽ được bay lên Trời. 1060
 Rồi sau đó trở về trần thế,
 Vì nặng thân vật chất con người ?
 Diên rồ khát vọng cuộc đời ?”
 “Rồi cha sẽ nói chẳng lời quên đâu.
 Trước tiên ở nơi Trời và Đất,
 Chất lỏng Mặt Trăng tỏa sáng tinh cầu.
 Một tinh tú của Mặt Trời,
 Sinh khí tất cả khắp nơi linh hồn.
 Đại trí tuệ tràn lan mọi vật,
 Chuyển động mọi vật và các thể lớn to. 1070
 Con người chính nó sinh ra,
 Chim muôn, vạn vật biển và đất sâu.

Sức mạnh lửa, tinh khí vũ trụ,
 Các loại hạt mềm dù ít hay nhiều.
 Các vật tai hại bao nhiêu,
 Chẳng hề làm chậm, chẳng điều yếu đi.
 Động lực đất và con người phải chết.
 Từ lo âu, ước muốn, ngại, vui.
 Bao nhiêu ý niệm trên đời,
 Tường vây Địa Ngục, mù nơi ngục tù. 1080
 Giống như thế, một ngày tối thượng,
 Cuộc sống giả từ, nhưng đau khổ chẳng lìa xa.
 Tận cùng của mỗi khổ đau,
 Mọi điều như bản bám vào trong thân.
 Các tật xấu cứng dần theo năm tháng,
 Điều tất nhiên bám rễ trong hồn,
 Tận cùng sâu thẳm lạ lùng,
 Chúng chịu trừng phạt nhục hình luôn luôn.
 Khi sắp chết nhục hình thành cố tật,
 Người thì treo lên khoảng thình không. 1090
 Phơi bày tật xấu long đong,
 Theo cơn gió nhẹ lành lòng thổi qua.
 Người được rửa sạch trong đáy vực,
 Tâm hồn vậy như bản mọi điều.
 Kẻ thì thanh lọc lửa thiêu,
 Người chịu vay trả những điều làm ra.
 Rồi được gửi lên Élysée sung túc,
 Như cha đây một số ít được làm,
 Những kẻ sống vui trên đồng,
 Rất lâu đến tận cuối cùng thời gian. 1100
 Sẽ xóa lớp bản như ngày trước,
 Làm trắng trong nguyên thủy thánh thần.
 Tia lửa thiêng liêng không lảm,
 Sau ngàn năm có vị thần gọi lên.
 Uống nước Léthé các linh hồn đó,
 Để quên đi quá khứ xa xôi,
 Trở lại nhìn thấy bầu trời,
 Và lòng mong ước thành người hóa thân.”
 Anchise nói và dẫn con đi đến,
 Cùng Sibylle giữa đám linh hồn.* 1110
 Đứng trên đồi đất nhỏ trông,
 Anh hùng được thấy từng hàng hồn đi.
 Và phân định các hồn qua trước mắt.
 “Và bây giờ cha nói tới vinh quang,
 Đợi chờ Dardanus giống dòng,
 Tương lai con cháu ở vùng Italie.
 Được gìn giữ đời vinh quang danh tiếng.
 Tiếp nối tên con, ta sẽ nói con nghe.
 Người trẻ dựa trên ngọn lao,
 Số mệnh sẽ được nơi vào sáng soi. 1120
 Con đầu tiên máu Italian hòa trộn,
 Với Troyen ngày tháng trần gian.
 Ấy Silvius*, giống Albaine,
 Đưa con sau đó với nàng Lavinia.

Vợ con sinh và nuôi trong rừng kín,
 Vua và cha của các vị vua,
 Xây cất kinh đô Albe la Longue.
 Gia đình cai trị khắp vùng nơi đây.
 Kề sau đó La Procas* vinh hiển,
 Capys và Numitor làm rạng rỡ danh con. 1130
 Vinh quang dân tộc Troyen,
 Silvius Aeneas nổi danh nhân từ,
 Tài quân sự song toàn lòng lấy.
 Cai trị Albe hơn hết bao thời.
 Hãy nhìn chàng trai thanh xuân,
 Phô trương sức mạnh, trán vòng lá sên*.
 Hẳn sẽ lập ra nhiều thành phố,
 Thành Nomentum, Gabies, Fidène.
 Cái khác thành Collatie,
 Pométiens, Castrum, Inui cái thì Bola, Cola. 1140
 Và bao đất hôm nay chưa tên đặt,
 Dựa vào nơi Romulus tổ tiên xa.
 Con thần Mars, mẹ Ilia sinh ra.
 Assaracus* chính là tổ tiên.
 Hãy nhìn thấy chùm lông mào trên mũ,
 Giống như là cha của các thần.
 Tự phong huy hiệu lập riêng,
 Vai vế đã tựa các thần ngôi cao.
 Với sự che chở anh minh của hẳn.
 Rome tiếng danh đế quốc nhất trần gian. 1150
 Linh hồn như tại Olympe.
 Lũy thành bọc kín dành riêng bảy đời.
 Mẹ của các anh hùng kết tụ,
 Bérécyntienne như mẹ các thần.
 Các tháp bao vây chung quanh,
 Chiến xa qua các kinh thành Phrygie.
 Hành diện bởi các thần phù hộ,
 Trăm cháu con tất cả dân trời.
 Các lãnh chúa ngôi cao vời.
 Bây giờ con hãy quay người nhìn qua. 1160
 Đế Quốc này Romains con đó,
 Đây César, dòng Iule sung túc đời sau.
 Định mệnh sống dưới trời cao,
 Đây là các đấng anh hào thế gian.
 César Auguste* con Jupiter cai trị,
 Mang lại vàng son cho đất Latium,
 Trên đồng Saturne trị dân,
 Đế quốc rộng khắp xa gần Garamanthes.
 Dân Ấn Độ vùng bên kia tinh tú,
 Bên kia đường hằng năm soi ánh mặt trời. 1170
 Atlas mang ca vòm trời,
 Vai mang vòm rộng sáng ngời ngàn sao.
 Trong lúc đợi quân César đi đến,
 Các vương quốc biên Caspienne* run rẩy khi nghe.
 Lời sấm truyền tự bao giờ,
 Bờ Palus-Méotide, bảy nhánh bờ sông Nil*.

Đã xáo động và cùng kinh hoàng,
 Alcide* không đến được nhiều nước non.
 Tên xuyên thân nai bằng đồng,
 Chỉ bình định được khu rừng Érymanthe. 1180
 Rung chiếc nỏ ở đầm Lern.*
 Chẳng Bacchus* thắng cương, mang cành lá cây nho,
 Mang về cao nguyên Nysa,
 Hai con cọp* kéo chiến xa chiến trường.
 Ta ngần ngại còn phô trương bao việc,
 Sợ cản ngăn con cháu đến Ausonie.
 Còn đây người mang ô liu,
 Vật đang mang đó mang nhiều thiêng liêng.
 Ta còn nhận người tóc râu bạc trắng. 1190
 Vua Romain cai trị kinh thành.
 Lập ra pháp luật móng nền,
 Gửi đến Cures trấn nhỏ bình thường kia.
 Vùng đất nghèo cai trị bởi đế quốc lớn.
 Kế vị đây Tullus hết thanh bình,
 Kêu gọi đất nước chiến tranh,
 Vì dân vui ngủ trong vòng vinh quang.
 Tiếp sau hần Ancus kia kiêu ngạo,
 Qua nhậy cảm lo cho đám bình dân.
 Con có thấy người Turquins. 1200
 Brutus thề quyết đấu tranh trả thù.
 Lưỡi búa phủ việt đánh các vua chinh phục.
 Đầu tiên Brutus lên, chấp chính quyền hành.
 Lưỡi búa biểu tượng uy quyền,
 Nhưng con gây cuộc chiến tranh mới này.
 Người cha đã giết con không tiếc,
 Vì nguyên nhân khủng khiếp tự do.
 Bất hạnh phán đoán đời sau,
 Tình yêu tổ quốc thắng nào được chẳng ?
 Lòng khao khát tiếng danh vinh hiển. 1210
 Hãy nhìn xa Décius, Drusus trông,
 Torquatus mang rìu khiếp kinh,
 Và Camille đó đang mang ngọn cờ.
 Xem nơi đây hai linh hồn nữa,
 Sáng chói trong giáp sắt anh hào,
 Trận chiến hợp đồng binh đao,
 Vẫn còn đè nặng đêm nao ghê hồn.
 Than ôi ! Bao chiến tranh dữ dội,
 Đã xây ra giữa ánh sáng đau thương.
 Bao quân đội đã lên đường, 1220
 Bao cuộc tàn sát dã man bạo tàn.
 Khi cha dựng cũng từ thành Alpes đến,
 Monoecus tin bền vững cao thành.
 Con rể chống lực phương đông,
 Các con ơi ! mới chữa quen việc này.
 Khi thấy các cuộc đấu tranh khủng khiếp,
 Đem sức mình xáo thịt nồi da.
 Nguồn gốc Olympe con ta,
 Hãy dẫn lòng, vũ khí không xa máu tình.

Kẻ chiến thắng Corinthe* đó,
 Đến Capítolê trên xe chiến vinh quang. 1230
 Hiên vinh chi cuộc chiến này,
 Như chưa từng chiến bại cùng Achéens.*
 Đây là kẻ làm sụp thành Argos,
 Và Mycènes của Agamemnon.*
 Ngay Éacide hậu duệ Achille*,
 Dũng sĩ hùng mạnh cũng không trả thù,
 Troyens tiên tổ, đền Minerve ô ưê.*
 Ai có thể là Đại Caton*, và con Cossus*.
 Có thể nào chỉ lặng im,
 Và Gracques* đó ai quên gia đình. 1240
 Dưới hai trận chiến tranh sấm sét,
 Scipion* thu hận Libye,
 Fabricius* nếu giàu hơn,
 Serranus * gieo mầm theo con, luống cày.
 Ta không thể không nói đến Fabus*
 Và đây là Maxmus* tiếng danh,
 Thất bại nuôi chí thành công,
 Một mình dựng lại kinh thành quốc gia.
 Và bao người khác, ta tin xứng đáng, 1250
 Tên đáng khắc ghi trên các bảng đồng.
 Tạc trên cẩm thạch trắng chân dung,
 Kể nên câu chuyện, vẽ đường compas.
 Trên bầu trời và đặt tên tinh tu.
 Con, đế quốc Romain, cai trị cả thế gian.
 Hãy tạo nghệ thuật trị nước tự con,
 Đi theo đường lối hòa bình khắc ghi.
 Tha thứ lỗi cho dân từng phục,
 Và giảm đi mọi sự ngạo kiêu.”
 Anchise đáng kính nói nhiều,
 Người nghe kinh ngạc những điều nói ra. 1260
 “Hãy nhìn Marcellus kia đang tiến,
 Kiêu hãnh trong lời phát biểu nói ra.
 Chiến thắng hơn các anh hùng,
 Chính hấn báo cuộc xâm lăng bạo cường.
 Giữ sức mạnh hùng cường La Mã,
 Phá tan binh đoàn làm bình địa Carthaginois,
 Gaullois* nổi loạn dựng nên,
 Treo đầu Quirus giáp binh quân thù.
 Trong lúc đó Énée ngừng hỏi,
 Vì thấy đi lên một gã thanh niên. 1270
 Đẹp trai vũ khí sáng choang,
 Nhưng không vui lắm mắt nhìn đất đi.
 “Thưa cha là ai, thanh niên đang bước,
 Phải con của con, hay hậu duệ con.
 Đoàn người đi tiếng dập dồn,
 Vinh quang hùng dũng oai nghiêm đoàn người.
 Nhưng một thoáng, những gì tăm tối,
 Như chung quanh một biên cố đau buồn.”
 “Ôi con ơi, mắt lệ buồn,
 Không nên tìm biết đấm tang chính mình. 1280

Kẻ con thấy, định mệnh chỉ cho biết,
 Người cõi trần, không biết hết cõi vô viên.
 Giống dòng Romain hùng cường,
 Do thần ban phúc từ bàn tay con.
 Tiếng rên rĩ nào con nghe thấy,
 Nơi các cửa kia của các kinh thành,
 Cánh đồng thần Mars vang danh.
 Và con, sông Tibre dân cùng lễ tang.
 Khi tiếng sóng vọng vang lãng mộ,
 Chẳng bao giờ quên cái gốc Troyens. 1290
 Ngát cao hy vọng Latin,
 Romulus chẳng hãnh diện lòng con thôi.
 Than ôi! Thương xót! Than ôi!
 Vinh dự xưa cũ muôn đời tổ tiên.
 Tay không hề bại trong bao cuộc chiến,
 Chẳng ai vẹn toàn khi đối địch với con.
 Trai qua bao cuộc đấu tranh,
 Khi vung lưỡi kiếm bên mồm ngựa sôi.
 Thật khôn khổ nếu con được phép,
 Dứt được đi định mệnh khắc khe. 1300
 Marcellus con sẽ là,
 Như hoa huệ nở tràn ra tay mình.
 Ta muốn đất muôn hoa tươi sáng,
 Ta muốn ít ra trọn vẹn thi ân.
 Giúp hồn cháu nội yêu thương,
 Và trả lại cả hảo huyền trần gian.
 Là nơi đó ta đi khắp chốn,
 Trong bao la rộng rãi Élysée.
 Khi qua đồng rộng suối khe,
 Ra đi khắp chốn say mê ngắm nhìn”. 1310
 Khi Anchise dẫn con trai chỉ dẫn,
 Tất cả diệu kỳ làm tỉnh táo con tim,
 Tình yêu chờ đợi vinh quang,
 Và ông nói đến chiến tranh giữ nhà.
 Lời chỉ dẫn về dân Laurente cho biết,
 Và phó thành Latinus hiện tình.
 Các phương tiện để tránh mình,
 Hay là chịu đựng qua từng gian lao.
 Hai cánh cửa vào ra giấc mộng,
 Một cái kia là cánh cửa sừng. 1320
 Hồn sự thật qua dễ dàng,
 Cửa kia bóng loáng lung linh, cửa ngà.
 Mở cho các linh hồn hư ảo,
 Và các Mânes* gửi thế giới tầng cao.
 Anchise nói, dẫn con vào,
 Cùng Sibylle bước đi ra cửa ngà.
 Énée tiến về thuyền đường tắt,
 Gặp lại đây các bạn đồng hành,
 Vào bến Caiète bên trong,
 Các thuyền đậu dọc bờ cùng thả neo. 1330

CHÚ THÍCH

3. Đảo trên biển Égée. Ở Cumes, vùng Campanie còn có hang động tương truyền rằng hang Sibylle.
18. Hécate : Diane, em thần Apollon, nữ thần Mặt Trăng, thần săn bắn.
21. Dédale : kiến trúc sư của vua đảo Crète Minos, xây dựng Labyrinthe để giam giữ Minotaure. Con quái vật mà Pasiphaé, vợ Minos, lấy con bò mộng. Về sau Minos giam giữ chính mình, Dédale sáng chế ra đôi cánh lông gắn bằng sáp bay thoát trên không và đến Italie.
25. Chalcis. Thủ đô đảo Eubée. Cumes là một thuộc địa của Eubée. Là một | « Chalcis mới ».
26. Đền thờ Apollon ở Cumes, thời Virgile vua Auguste cho trùng tu.
27. Athéniens: Ngày xưa chưa có một nước thống nhất, mỗi vùng có một vị vua. Athéniens là dân thành Athènes. Khi có chiến tranh như cuộc chiến thành Troie, vua các vùng họp lại bầu một vị vua chỉ huy. Con Minos và Pasiphaé, đi Athènes đến vua Égée dự hội trò chơi thể thao, đã thắng toàn thể các đối thủ Athéniens. Không bằng lòng vua Égée cho giết tất cả bò mộng hung dữ tàn phá xứ sở, Androgée chết.
30. Con cháu Crécrops là Athéniens. Để trả thù cái chết của con, Minos đánh thắng Athènes lập điều kiện mỗi năm Athéniens phải giao nộp bảy chàng trai (rút thăm) giao cho Minotaure.
33. Cnossos, thủ phủ đảo Crète. Tôi đã đến thăm nơi này ngày nay còn di chỉ khảo cổ, nền gạch một cung điện với hơn 150 phòng. Nhiều phòng chính đã được tái tạo với màu sắc nguyên thủy.
40. Một năm : con Égée là Thésée muốn chính chàng đến đảo Crète để đấu với Minotaure. Đến nơi, Ariane con gái Minos và Pasiphaé yêu chàng và nhờ Dédale giúp Thésée thoát khỏi Labyrinthe. Dédale giao cho Ariane cuộn dây để trao cho Thésée đi vào Labyrinthe, và theo dây để đi trở ra.
41. Trong Labyrinthe khi trốn thoát Dédale đi theo với con là Icare. Nhưng trong lúc bay chàng trai quên lời căn dặn của cha, bay quá gần mặt trời, sáp chảy tan rụng đôi cánh, chàng rơi xuống biển chết.
81. Trong Iliade của Homère. Achille anh hùng Hy Lạp con vua Pélé, (cháu nội Éaque) mẹ là thần biển Thétis, khi sinh ra mẹ tời nơi nước sông Styx, trở nên mình đồng da sắt, bách chiến bách thắng, giết được Hector con trưởng vua Priam, và kéo xác về trại, vua Priam thương con bí mật ban đêm thân hành đến thuyết phục lòng phụ tử Achille để xin xác con. Achille có gót chân, vì mẹ nắm nên không được tời, trở thành nhược điểm tử vong. Trong Métamorphoses d'Ovide, Achille bị Pâris bắn tên chết, nhờ thần Apollon giúp sức dẫn đường tên vào gót chân.
121. Lavinum : Thành phố thành lập bởi Énée vào cuối cuộc phiêu lưu, do tên Lavina, người vợ công chúa mang lại của hồi môn chính thức và là nữ hoàng vương quốc, cùng cai trị với chồng.
125. Simois, Xanthe : hai con sông cạnh thành Troie xảy ra cuộc chiến đẫm máu giữa quân Hy Lạp và quân Troie.
126. Con Énée và công chúa Lavina. Silvius tiếp nối cha và anh Iule, mở rộng đưa Đế Quốc La Mã đến thời cực thịnh.
154. Achéron : dòng sông Địa Ngục.
234. Misène chết vì bị trừng phạt tội kiêu ngạo và không thương xót người.
332. Mũi phía tây vịnh Naples.
338. Hồ Averne có khí lưu huỳnh bay lên chim bay ngang rơi xuống đất ngạt thở chết.
363. Proserpine : con gái Cérès, vợ Pluton, thần mẫu Địa Ngục.
370. Chaos : chỗ lũng tối tăm trống rỗng, không có hình dáng, không bền vững ngược lại với Đất. Plégeton : Sông ở Địa Ngục hợp dòng với Cocyte.
- Người xưa quan niệm ba lực đầu tiên là Chaos, Gaia de Terre và Eros.
380. Vương quốc Diêm Vương không đặc vì nó tạo thành bởi bóng tối và quái ma.
385. Orcus : con quý nơi Địa Ngục, thường đồng hóa với Địa Ngục, tượng trưng bằng ông già râu xồm xồm, như bản.
397. Érinnyes hay Euménides tên Hy Lạp của các Furies, loài có tính xấu bạo hành và trả thù. Thường có ba là Allecto, Tisiphone và Mégère. Mặt phụ nữ có cánh, tóc rắn, tay cầm roi và cầm đuốc.
- 407-415. Các con quái vật trong các huyền thoại. Virgile lấy từ nguồn gốc nhiều chuyện khác nhau từ các thần thoại Hy Lạp đến chuyện Hercule, thơ Homère. Hécatonchires là khổng lồ có trăm tay sinh từ máu Uranus rơi xuống đất. Hyde de Lerne, trong Công việc lớn thứ hai của Hercule là con

rắn có nhiều đầu cắt đầu này thì mọc đầu khác. Chimère con vật nửa dê nửa sư tử đuôi rắn phun ra lửa, tàn phá đất Lycie và bị giết bởi Bellérophon cỡi Pégasse ngựa bay có cánh. Scylla con quái vật trong Odyssée bắt các thủy thủ khi thuyền đi qua, ở eo biển Mégare nước Ý ngày nay, nơi có thủy triều lên xuống cao như Homère mô tả.. Géryon : khổng lồ ba đầu ba thân, Hercule đánh cắp bầy bò.(Công việc thứ 10) ở phía Tây, Ibérie.

533. Vélia : Thành phố Italie gần Paestum.

580. Thésée vì bạn Pirithoüs xuống Địa Ngục với hy vọng cứu sống, nhưng khi đi vào không thể nào trở ra. Pluton giữ làm tù nhân để trừng phạt. Chỉ có Hercule xuống Alcée bắt con chó ngoao Cerbere. (Công việc thứ 11), giải thoát Thésée (nhưng vẫn để Pirithoüs bị giam giữ)

589. Amphryse : một tên khác của Apollon.

598. Pluton là em của Jupiter và Cérés do đó là chú của Proserpine. Có vai trò như Junon dưới Âm Phủ, chỉ có kẻ mang cành vàng đi xuống Địa Ngục dâng Proserpine mới được trở về trần gian.

716. Tydée: Cha Diomède trong Iliade. Anh hùng trong chiến tranh 7 thủ lĩnh chống lại Thèbes, trong trận chiến đó phạm tội vì tế lễ ăn óc một kẻ thù, nên không được Pallas cho bắt tử.

Parthénopée: Anh hùng chết trận 7 vua chống lại Thèbes bị chết.

Adraste: Thủ lĩnh trận chiến chống lại Thèbes muốn đặt Polynice lên ngôi.

723. Anténor: Đại thần bạn vua Priam, muốn giảng hòa giữa Hy Lạp và Troyens, trả lại Hélène, nhưng các người trẻ con vua Priam chống đối, vì đây là quà tặng thần Vénus cho Pâris.

762. Sau khi Pâris chết, Hélène bị gả cho Déiphobe làm vợ. Khi ngựa gỗ được kéo vào thành có đoàn quân ẩn nấp. Hélène theo mưu kế của Ulysse đã giả dạng vào thành chỉ bảo, kích thích dân chúng hát ca cho mệt mỏi, đêm đó nàng cầm ngọn đuốc to, làm tín hiệu cho quân Hy Lạp kéo vào. Nàng cắt đầu hết các vũ khí trong nhà, Ménélas vào tìm Hélène và giết chết Déiphobe nhục hình tàn bạo.

831. Tisiphone: một trong những Furies.

845. Rhadamante: em của Minos.

850. Tartare: Vùng rộng sâu cuối Địa Ngục, nơi các tội phạm lớn sau khi chết, ngược lại với Élysée.

870. Tatans: Con Uranus và Gaia, sau khi Jupiter cướp ngôi Saturne. Một trận chiến giữa Titans và các thần Olympiens, trận Titanomachie. Saturne tên Grec là Cronos. Con trai Uranus (Ouranos-Thần Thời Gian) và Gaia. Uranus nuốt con mỗi lần sinh ra.. Rhéa cứu đứa con cuối cùng là Jupiter, bằng cách cho Uranus nuốt cục đá. Jupiter lớn lên cướp ngôi giết Uranus, mổ bụng cứu các anh, chị mình : Junon, Cérés, Neptune, Pluton và Vesta. Máu Uranus rơi xuống đất sinh ra các Géants và Érinnyes, tinh trùng rơi xuống biển đảo Chypre sinh ra Vénus.

872. Aloées : do Iphimédie hợp hôn với Neptune sinh ra hai con trai khổng lồ, 9 tuổi quyết định đi đến Olympe lấy núi này chồng lên núi khác, tỏ tình với các thần nữ và lật đổ Jupiter. Để trừng phạt sự kiêu ngạo quá mức. Jupiter phóng sấm sét đánh chết và đày xuống Tartare.

876. Salmonée : con thần gió Éole, vua kiêu ngạo muốn bắt chước Jupiter làm sấm sét bằng cách cho xe ngựa kéo, cầm đuốc sáng qua cầu bằng đồng, để trừng phạt kẻ kiêu ngạo thái quá (hubris), Jupiter phóng sấm sét đánh và đày xuống Tartare.

887. Tityos là một Khổng Lồ, con Jupiter và Élara, để tránh Junon ghen tuông, nên thần dẫu dưới đất khi mang thai, nên Tityos có tên là “trẻ sơ sinh của đất”. Khi Latone một vợ khác của Jupiter sinh ra Diane và Apollon, Junon muốn trả thù hô hoán Tityos muốn hiếp dâm mình. Jupiter phóng sấm sét đánh và đày xuống Tartare, bị đại bàng ăn gan, nhưng gan lại cứ mọc ra nên không hề được yên nghỉ.

897. Vua Lapithes, vùng Thessalie, yêu Junon, muốn cưỡng hiếp nên bị buộc trên bánh xe lửa quay không ngừng trên không.

917. Sisyphe bị khám phá có tình ý với tình nhân của Jupiter bị trừng phạt nơi Tartare, vĩnh cửu phải đẩy tảng đá lên dốc núi, nhưng lên cao đá lại trượt xuống, lại phải đẩy lên.

996. Musée: con trai (hay bạn) của Orphée, đại nhạc sĩ, đại thi sĩ.

1100.

1032. Cuộc gặp gỡ Énée và cha Anchise, Virgile đã cảm hứng từ Odyssée cuộc gặp gỡ Ulysse và hồn mẹ, Chương X.

1123. Silvius con Énée và Lavinia, được nuôi dưỡng trong rừng, vì sợ ganh tị của Iule theo một vài truyền kể. Cai trị Lavinium sau khi cha mẹ chết trên Albe thành lập bởi Iule, và sau khi Iule qua đời.
1136. Vòng lá sên vòng lá cây chênê dành cho người cứu sống người trong chiến tranh.
1144. Assaracus: con trai của Tros, cha của Capys, cha của Anchise.
1165. Auguste hậu duệ của Énée, huyền thoại cho rằng mẹ Auguste trong lúc tế thần đã ngủ mơ màng trong đền Apollon nên sinh ra Auguste, con Apollon dong dôi Jupiter (Suétone. Vie d' Auguste)
1267. Nói đến Pompée chỉ huy quân đội phương đông và César sau khi đánh quân Gaules. tại Monoecus ngày nay là Monaco. Pompée lấy Julie con gái César, chết lúc vừa xảy ra chiến tranh. Chiến tranh chấm dứt bởi César tại Pharsale năm 48 trước JC.
1174. Các vương quốc Caspiens và đất Méotide là các xứ Scythes và Parthes ngày nay. Virgile có lẽ đồng hóa Auguste với Alexandre la Grand.
1176. Nói đến chiến thắng Auguste với Antoine và Cléopâtre tại Actium, nơi đồng bằng sông Nil.
1179. Alcide: Hercule
1181. Nói đến các Đại Công Việc của Hercule, tên tổ tiên Alcée. Việc thứ năm: con nai Cérynie. Việc thứ hai: hydre de Lerne. Việc thứ tư : con heo rừng Érymanthe.
1182. Bacchus chinh phục Ấn Độ đặt dưới quyền trước khi trở về Hy Lạp. Vì thế thường biểu tượng chiến xa kéo bởi hai con cọp (vật biểu tượng cho Ấn Độ). Nisa là một thành phố Ấn Độ.
1229. Nói đến Mummius chiến thắng Corinthe năm 146 trước JC. Buổi lễ chiến thắng, các tướng được choàng vòng nguyệt quế, laurier, theo sau các chiến sĩ và sau đó các tù binh. Đi chiến xa đến Capitole Athène, làm lễ hiến tế thần Jupiter,
1232. Achéens là dân tộc Hy Lạp thời Homère. Thời Énée với nhiều tên gọi Argos, Mycènes, Éacide)
1235. Nói đến Paul Émile trong trận Pydna tại Macédoine (168 trước JC) thắng Persée, tự nhận là hậu duệ của Achille.
1237. Đền Minerve bị ô uế: nói đến chuyện Cassandre con gái vua Priam trốn trong đền Minerve, khi thành Troie sụp đổ bị Petit Ajax hiếp dâm dưới chân bàn thờ thần nữ. Để trừng phạt tội lỗi này Athéna làm giông bão liên tục khi hấn trở về quê hương, được Posséidon cứu nhưng hấn kêu ngao xem thường Athéna, bị thần nữ mượn sấm sét của cha đánh chết nơi tảng đá hấn lần trốn.
1238. Carton l' Ancien : người Romain cổ, chống lại trung lập của Rome, gây nên cuộc chiến thứ ba Pudique dẫn đến sự tàn phá Carthage năm 146 trước JC.
1240. Graques: gia đình lớn của La Mã, cha là tướng chấm dứt cuộc chiến Punique thứ hai. Con làm cải cách ruộng đất năm 133-121 trước JC. Mẹ là Cornélia là mẫu mực người đàn bà lý tưởng La Mã.
1242. Scipion l' Afrique, chiến thắng Hannibal (220 trước JC). Cháu nội Scipion Émilien thắng chiến tranh Punique lần thứ ba.
1243. Fabricius: Được gửi làm sứ giả đến gần Pyrrhus, vua Épire. Vị tướng này từ chối được hối lộ bởi nhà vua giàu có ban tặng cho, năm 280 trước JC. Ông tượng trưng cho người Romain sống thanh đạm, không xa hoa.
1244. Serranus danh hiệu được đặt cho Régulus, bị bắt làm tù binh bởi Carthaginois trong chiến tranh Punique lần thứ nhất. Được gửi lại về Rome để thương thuyết trao đổi tù binh. Ông thuyết phục Sénat chấp nhận và trở về lại Carthage, ông chết bị trừng phạt. Là người Romain nguyên gốc vừa là lính vừa là nông dân, Virgile chơi chữ danh hiệu Sero, semer có nghĩa là gieo hạt.
1245. Fabius : một gia đình lớn La Mã, nổi tiếng đặc biệt vì đề nghị một mình chống lại Véis, (một thành phố Étrurie) 306 người trong gia đình bị chết trong chiến đấu năm 479 trước JC.
1246. Maximus sau sự thất bại nặng nề của Roma trước Hannibal (Trasimène 218 trước JC) đã quyết định đánh du kích, vây hãm, triệt lương, làm suy sụp tinh thần quân địch.. Được Anchise kể đến cuối cùng vì là người cứu được Roma khỏi Hannibal, trong khi thi ca khúc IV, Tình tuyệt vọng nữ hoàng Didon, báo hiệu sự sinh ra của Hannibal.
1324. Mânes: hồn người chết, thời Đế Quốc La Mã phong tục cúng tế hồn người chết và cúng giỗ.